

راهبرد توسعه گردشگری کشاورزی

(مطالعه موردی: محصول انگور در شهرستان تاکستان)

رضوان رحمانی ، محمدحسن وکیل پور، صادق خلیلیان ، سید حبیب الله موسوی ،
ارشک مسائلی^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۲۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۳/۰۶

چکیده:

گردشگری کشاورزی می‌تواند افزون بر درآمدهای مرسوم فعالیت‌های کشاورزی، به‌عنوان یک منبع درآمد اضافی به شمار آمده و منجر به کاهش تنگدستی یا تهیدستی و ایجاد فرصت‌های شغلی جدید شود. هدف از انجام این پژوهش، شناسایی قابلیت‌های توسعه گردشگری کشاورزی در شهرستان تاکستان به محوریت تولید محصول و فرآورده‌های انگور می‌باشد. گردآوری داده‌ها به صورت مرور نتایج تحقیقات کتابخانه‌ای و پیمایش میدانی با تکمیل پرسشنامه از کارشناسان خبره اداره جهاد کشاورزی تاکستان انجام شد. برای تحلیل داده‌ها از ماتریس (SWOT)، فن و روش (تکنیک) سلسله مراتبی (AHP) و نرم‌افزار *Expert Choice*¹¹ استفاده شده است. نتایج نشان داد که معیارهای تهدید، فرصت، ضعف و قوت به ترتیب اولویت‌های اول تا چهارم را به خود اختصاص دادند. از میان زیرمعیارهای قوت و ضعف به ترتیب وجود باغ‌های انگور با گوناگونی رقم‌ها با امتیاز وزنی ۰/۶۴ و کمبود اعتبارات مناسب و ضروری و سیاست‌های حمایتی در برگزاری مراسم جشن انگور در منطقه با امتیاز وزنی ۰/۲۲ و از میان زیرمعیارهای فرصت و تهدید به ترتیب وجود فرصت ایجاد شرایط جذب گردشگران با امتیاز وزنی ۰/۳۰ و کاهش منابع آب‌های زیرزمینی در منطقه با امتیاز وزنی ۰/۱۹ و پس از آن خشک شدن رودخانه‌های فصلی در اثر احداث سد در منطقه بالادست با امتیاز وزنی ۰/۱۷، بالاترین اولویت را دارند. با توجه به نتایج ارزیابی عامل‌های داخلی و بیرونی ماتریس سوات، راهبرد تدافعی برای توسعه گردشگری کشاورزی شهرستان تاکستان پیشنهاد و تأکید می‌شود.

طبقه‌بندی JEL: O , O1 , Q , Q2

کلید واژه: گردشگری کشاورزی، تاکستان، انگور، تحلیل سوات، تکنیک سلسله مراتبی، نرم‌افزار *Expert Choice*¹¹

^۱ به ترتیب دانشجوی دکتری اقتصاد کشاورزی گرایش اقتصاد منابع طبیعی و محیط زیست، استادیار، استاد و دانشیار گروه اقتصاد کشاورزی و استادیار گروه پژوهشی گردشگری، پژوهشگاه وزارت میراث فرهنگی و گردشگری.

مقدمه

تجربه نشان داده است که اشتغال و درآمدهای به دست آمده از فعالیت‌های کشاورزی سنتی به تنهایی توانایی نگهداشت جمعیت در حال رشد روستائیان را ندارد (Bahmani et al, 2021) و برخی کشاورزان را نیز ناچار به فروش کشتزارهای خود کرده تا در جاهای دیگر به دنبال شغل و درآمد جایگزین باشند (Norozei & Fathi, 2018). اگر چه فعالیت‌های کشاورزی هنوز به عنوان راهبردهای مهمی برای امرار معاش بسیاری از مردم روستایی در سراسر جهان باقی مانده است، اما گردشگری به بزرگترین و سریع‌ترین صنعت در حال رشد جهان تبدیل شده است که می‌تواند کاهش توانایی بخش کشاورزی برای درآمد کافی را از طریق گردشگری کشاورزی^۱ جبران کند (Zarei et al, 2018). از این رو فعالان عرصه کشاورزی در جهان همواره درصدد به کارگیری شیوه‌های خلاقانه و نوآورانه برای کسب درآمدهای جانبی بیشتر بوده و هستند، به طوریکه شمار زیادی از کشاورزان در کشورهای جهان به کسب درآمد از راه گردشگران علاقه‌مند طبیعت‌گردی روی آورده‌اند (Yavari Far & Hassani, 2015). بدین ترتیب از اواخر دهه ۱۹۹۰ میلادی، حرکت از کشاورزی تک کارکردی^۲ به سوی کشاورزی چند کارکردی^۳ برای استفاده از زمین‌های کشاورزی برای دیگر فعالیت‌های غیر تولیدی در کنار هدف تولیدی کشاورزی آغاز شد (Mahmoodi & Chizari, 2018. Mahmoodi et al, 2022). گردشگری کشاورزی به دنبال ایجاد فرصت‌های اقتصادی از طریق گردشگری در کشتزارها و باغ‌های روستایی است و فروش محصول‌ها و فرآورده‌های کشاورزی می‌تواند از طریق برداشت مستقیم خود گردشگران از زمین‌های کشاورزی و یا خرید از مغازه‌های محلی انجام گیرد (Moatar et al, 2018). همچنین گردشگری کشاورزی یک راهکار مناسب برای رویارویی با سال‌های زراعی بد و خشکسالی است (Bazrafshan & Samani, 2020). عمده فعالیت‌های گردشگری کشاورزی شامل برگزاری جشنواره برداشت محصول؛ عملیات انتخاب محصول در کشتزارها و باغ‌ها توسط گردشگر و انتقال تجربه‌های تولید محصول‌های کشاورزی توسط کشاورزان به گردشگران است (Motiei Langroudi & Mahmoudi Chenari, 2019) که می‌تواند راه حل مناسبی برای گوناگون بخشی و ایجاد منابع درآمد اضافی برای روستائیان کشاورز باشد (Walker & Mahmoudi Chenari, 2019). هر چند که بیش از یک سده، گردشگری روستایی

¹ Agritourism

² Monofunctional Agriculture

³ Multifunctional Agriculture

راهبرد توسعه گردشگری... ۱۱۹

و کشتزاری در برخی منطقه‌های روستایی ایران وجود داشته است، اما اغلب بازدیدکنندگان از دوستان و آشنایان خانواده‌های کشاورزان بوده‌اند. ولیکن در طی سال‌های اخیر شماری از صاحبان کشتزارها نسبت به راه‌اندازی کسب و کارهایی برای ارائه خدمات گردشگری به گردشگران اقدام کرده‌اند (Mahmoodi & Chizari, 201). نمونه‌هایی از گردشگری کشاورزی ایران شامل برگزاری جشن برداشت محصول‌هایی از جمله گیلاس (استان اردبیل)، انار (استان اصفهان)، پنبه (استان گلستان)، زعفران (استان خراسان جنوبی)، پسته و خربزه (استان سمنان)، خرما (استان کرمان)، توت فرنگی (استان کردستان)، فندق، انگور و زیتون (استان قزوین)، جشن خرمن (استان گیلان) و جشنواره گل و گلاب کاشان است که افزون بر ارزشمند بودن به عنوان میراث فرهنگی ایرانیان، قابلیت جذب گردشگران کشاورزی را نیز دارد (Shabani, 2017). بنابراین برگزاری جشنواره‌ها، آداب و آئین‌های سنتی مربوط به برداشت محصول‌های تولیدی کشاورزی، از جمله راهکارهای دستیابی به هدف‌های توسعه گردشگری است (Hesam & Mahmoodi Chenari, 2023). استان قزوین^۱ با در اختیار داشتن کمتر از یک درصد خاک ایران^۲ از گوناگونی بالایی در زمینه تولید محصول‌های کشاورزی برخوردار است. یکی از شهرستان‌های مستعد این استان، شهرستان تاکستان^۳ با برخورداری از ۲۵ هزار هکتار باغ انگور، قطب مهم تولید انگور و کشمش ایران به شمار می‌رود که میوه‌دهی به نسبت دراز مدت آن از زمان گرفتن آبغوره تا شیره انگور در روستاهای منطقه یک توان بالقوه مناسب و خوبی برای جذب گردشگر به شمار می‌آید.

قلمرو جغرافیایی تحقیق

شهرستان تاکستان در استان قزوین در شمال غرب فلات مرکزی ایران و همچنین در ۱۸۵ کیلومتری غرب شهر تهران^۴ و ۳۰ کیلومتری جنوب غربی شهر قزوین و همچنین در طول شرقی ۴۹ درجه و ۴۲ دقیقه و عرض شمالی ۳۶ درجه و ۴ دقیقه و ۱۵ ثانیه و در ارتفاع ۱۲۶۵ متری از سطح دریا واقع شده است. این شهرستان با ۱۷۹۰۰۰ نفر جمعیت^۵، دارای چهار بخش به نامهای مرکزی، اسفرورین، خرم‌دشت و ضیاء‌آباد است. راه‌ها و گذرگاه‌های مهم عبوری از

^۱ QAZVIN

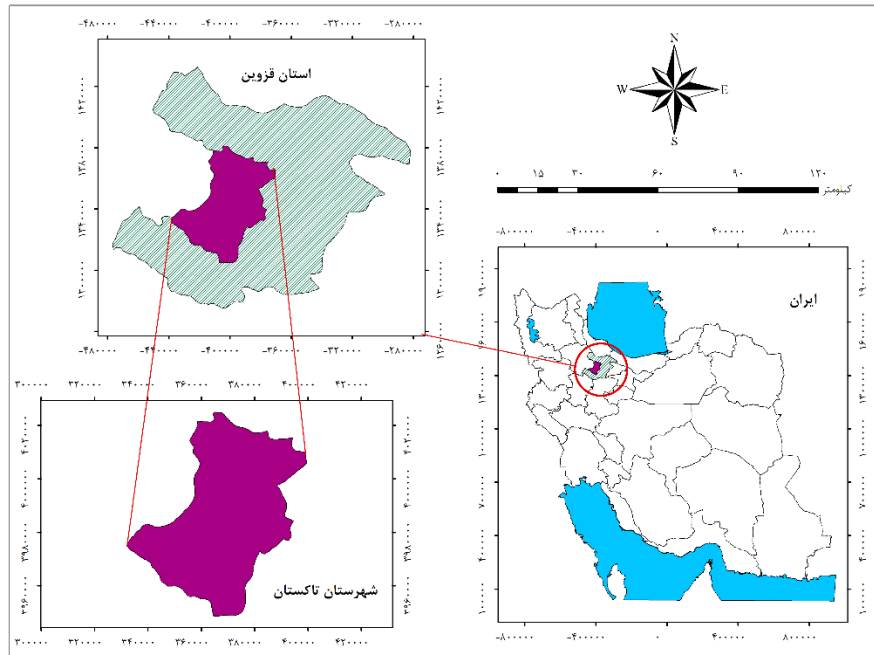
^۲ IRAN

^۳ TAKESTAN

^۴ TEHRAN

^۵ بر مبنای آمار و اطلاعات اداره ثبت احوال تاکستان، سال ۱۴۰۳

شهر تاکستان، عبارت‌اند از: بزرگراه تهران به تبریز؛ جاده ترانزیتی تهران به اروپا؛ جاده تهران به همدان و راه آهن سراسری شمال غرب کشور.

شکل (۱) موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه

Figure (1) Geographical Location of the Studied Area

«تاکستان» از نظر لغوی شامل دو کلمه «تاک» به معنی درخت انگور و «ستان» به معنی پسوند مکان و فراوانی آن است (Rahmani, 2011). در شهر تاکستان حدود ۱۲۰ هزار تن انگور تولید می‌شود که حدود ۳۰ هزار تن آن به مصرف تازه‌خوری رسیده و مابقی بیشتر به صورت کشمش به بازار عرضه می‌شود^۱. براساس پژوهش و نظرسنجی (Rahmani, 2020) از باغداران انگور تاکستان مشخص شد که اغلب باغداران از وضعیت فروش محصول (شامل دسترسی به خریداران، قیمت فروش محصول، چگونگی دریافت پول) رضایت چندانی ندارند. این در حالی است که با حضور گردشگران در منطقه، امکان فروش مستقیم محصول برای باغدار همراه با سود بیشتر فراهم می‌شود (Shirzadi Laskookalayeh & Jalali, 2020). اما بنا بر مرور تحقیقات کتابخانه‌ای و میدانی هنوز از این ظرفیت برای جذب گردشگران در شهرستان تاکستان استفاده بهینه نشده است، در صورتی که می‌توان با برنامه‌ریزی مناسب زمینه جذب

^۱ بر مبنای آمار و اطلاعات واحد باغبانی اداره جهاد کشاورزی تاکستان، سال ۱۴۰۳

راهبرد توسعه گردشگری...۱۲۱

گردشگران کشاورزی را به این منطقه فراهم کرد. لازم به یادآوری است که در برنامه‌ریزی ایجاد و توسعه گردشگری کشاورزی، شناسایی و ارزیابی نقطه‌های قوت، ضعف، فرصت و تهدید (SWOT) منطقه در جذب گردشگران و انتخاب راهبردهای متناسب با توسعه گردشگری امری ضروری به شمار می‌آید (Razzaghi Borkhani & Mohammadi, 2018). در زمینه شناسایی راهبرد توسعه گردشگری کشاورزی تحقیقاتی در درون و بیرون از کشور انجام شده است که در جدول (۱) به اختصار تبیین می‌شود:

جدول (۱) تحقیقات پیشین
Table (1) Previous Reserches

نویسندگان Authors	نتایج Results	مزیت منطقه Aadvantage of the Region	منطقه Region	روش Method	سال Year	موضوع Subject
Samani Ghotbabadi et al	راهبرد تهاجمی توسعه گردشگری کشاورزی	قطب کشاورزی منطقه، تقاضای گردشگران در بازدید از کشتزارهای گردشگری کشاورزی و مصرف محصول‌های تولیدی ارگانیک	شهرستان چهرم	SWOT	2017	بررسی ظرفیت‌های گردشگری کشاورزی
Mohammadi et al	راهبرد تهاجمی توسعه گردشگری کشاورزی	منحصر به فرد بودن جاذبه‌های گردشگری کشاورزی به همراه میوه‌های گرمسیری و سردسیری، مجاورت با کلانشهر تهران و امکان جذب سرمایه‌گذاری	منطقه اندج الموت استان قزوین	SWOT	2018	مطالعه جاذبه‌های گردشگری کشاورزی
Razzaghi Borkhani & Mohammadi	راهبرد تهاجمی توسعه گردشگری کشاورزی	وجود گونه‌ها، منابع طبیعی و چشم‌اندازهای زیبا، سرمایه‌گذاری بخش‌های مختلف خصوصی، دولتی و تعاونی	منطقه‌های روستایی استان مازندران	SWOT	2018	راهبرد توسعه گردشگری کشاورزی
Afshari	راهبرد تدافعی توسعه گردشگری کشاورزی	وجود کوچه باغ‌های بی‌نظیر و چشم‌اندازهای باغی زیبا، امکان افزایش انگیزه گردشگران	شهرستان سمیرم	SWOT	2020	ارزیابی توان‌های بالقوه گردشگری کشاورزی
Bhatta et al	راهبرد تهاجمی توسعه گردشگری کشاورزی	جاذبه‌های مناسب گردشگری کشاورزی همراه با گذرگاه‌های آسان پیاده‌روی، دیدن محصول-های ارگانیک، جشنواره‌های محلی و حمایت دولت	روستای فیکوری ^۱ کشور نپال	SWOT	2020	تحلیل توان بالقوه گردشگری کشاورزی
Shirzadi Laskookalayeh & Jalali	راهبرد تدافعی توسعه گردشگری کشاورزی	کشتزارهای زیبای گل زعفران، نزدیکی به شهر مشهد مقدس و انگیزه بالای مردم شهرهای دیگر برای مسافرت و تفریح به منطقه	شهرستان تربت حیدریه	SWOT	2020	راهبرد توسعه گردشگری کشاورزی زعفران

¹ Phikuri

ادامه جدول (۱) تحقیقات پیشین
Previous Reaserches Table (1) (cont.)

نویسندگان Authors	نتایج Results	مزیت منطقه Aadvantage of the Region	منطقه Region	روش Method	سال Year	موضوع Subject
Tovmasyan & Avetisyan	سرمایه‌گذاری، بهبود راه‌ها، زیرساخت‌ها، قوانین و سازمان‌دهی آموزش میزبانان کشاورز	جاذبه‌های گردشگری کشاورزی، جشنواره‌های محلی، غذاهای خوشمزه روستایی، مهمان-نوازی و وجود آژانس‌های ماهر گردشگری	منطقه‌های روستایی کشور ارمنستان	SWOT	2020	بررسی مسئله‌ها و ارزیابی توسعه گردشگری کشاورزی
Daliri	راهبرد محافظه‌کارانه توسعه گردشگری کشاورزی	وجود طبیعت دست نخورده و مناسب با ظرفیت کشت گیاهان دارویی گوناگون و ارائه محصول‌های تولیدی ارگانیک و وجود فرصت برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در توسعه گردشگری کشاورزی	استان گلستان	SWOT	2022	راهبرد توسعه گردشگری کشاورزی
Salehi	راهبرد تدافعی توسعه گردشگری کشاورزی	کشاورزی پررونق، باغ‌های سرسبز و پر محصول، افزایش فروش مستقیم محصول‌های تولیدی کشاورزی محلی به وسیله توسعه گردشگری کشاورزی	شهرستان ابهر	SWOT	2022	راهبرد توسعه گردشگری کشاورزی
Reflis et al	راهبرد تهاجمی توسعه گردشگری کشاورزی	جاذبه‌های گردشگری کشاورزی، ارائه تسهیلات حمایتی کامل در گردشگری کشاورزی، افزایش بازدیدکنندگان، حمایت جامعه محلی در توسعه گردشگری کشاورزی	منطقه تابا پنانجونگ ^۱ کشور اندونزی	SWOT	2024	راهبرد توسعه گردشگری کشاورزی
Yodfiatinda & Safitri	راهبرد تهاجمی توسعه گردشگری کشاورزی	موقعیت راهبردی، جاذبه‌ها و وجود تقاضای گردشگری کشاورزی، اجرای برنامه‌های آموزش کشاورزی، خودروهایی در دسترس گردشگری	مزرعه ساوانگان ^۲ جاوا غربی ^۳ کشور اندونزی	SWOT	2024	راهبرد توسعه گردشگری کشاورزی

Source: Research Findings

منبع: یافته‌های تحقیق

¹ Taba Penanjung

² Sawangan

³ West Java

راهبرد توسعه گردشگری...۱۲۳

در اغلب تحقیقات انجام گرفته، محصول خاصی مورد توجه گردشگری کشاورزی نبوده است، بر این مبناء این تحقیق به بررسی راهبردی توسعه گردشگری کشاورزی به ارزیابی موردی محصول انگور در منطقه تاکستان می‌پردازد که نوآوری تحقیق به شمار می‌آید.

روش تحقیق

هدف از این تحقیق، شناسایی عامل‌های درونی (قوت^۱ و ضعف^۲) و عامل‌های بیرونی (فرصت^۳ و تهدید^۴) فراروی توسعه گردشگری کشاورزی محصول انگور در شهرستان تاکستان برای ارائه راهبرد مناسب برای توسعه گردشگری کشاورزی با استفاده از فن و روش مدل (AHP-SWOT) است. ماتریس (SWOT) یک ابزار تحلیلی است که از چهار واژه‌های کلیدی به نام‌های قوت، ضعف، فرصت و تهدید تشکیل شده است. با استفاده از این ماتریس، سازمان‌ها می‌توانند به شناسایی نقطه‌های قوت و ضعف درونی و همچنین فرصت‌ها و تهدیدهای بیرونی خود پرداخته و از آن برای تعیین راهبردهای مناسب استفاده کنند. برای نخستین بار در سال ۱۹۵۰ این تحلیل توسط دو دانش‌آموخته مدرسه بازرگانی هاروارد به نام‌های جورج آلبرت اسمیت^۵ و رولند کریستنسن^۶ مطرح شد. روش تشکیل ماتریس (SWOT) دارای پنج مرحله شامل: شناسایی و طبقه‌بندی عامل‌های درونی (نقاط قوت و ضعف) و بیرونی (فرصت‌ها و تهدیدها) با استفاده از پرسشنامه دلفی^۷ و آزمون میانگین؛ تعیین وزن و اولویت معیارها و زیرمعیارها با استفاده از مدل فرایند تحلیل سلسله مراتبی (AHP)^۸؛ تشکیل ماتریس ارزیابی عامل‌های درونی (IFE)^۹ و بیرونی (EFE)^{۱۰}؛ تعیین جایگاه راهبردی مؤلفه مورد بررسی در ماتریس تجزیه و تحلیل عامل‌های درونی و بیرونی و ارائه راهبردهای مربوطه است (Aminaei, 2023). در آغاز زیرمعیارهای مربوط به معیارهای چهارگانه (قوت، ضعف، فرصت و تهدید) بر مبنای پیشینه تحقیقات انجام شده و مصاحبه اولیه با کارشناسان و خبرگان این حوزه شناسایی و پرسشنامه لازم برای نظرخواهی تهیه شد. پس از آن روایی صورتی^{۱۱} پرسشنامه با استفاده از

¹ Strength

² Weakness

³ Opportunity

⁴ Threat

⁵ George Albert Smith

⁶ Roland Christensen

⁷ Delphi Method

⁸ Analytical Hierarchy Process

⁹ Internal Factors Evaluation matrix

¹⁰ External Factors Evaluation matrix

¹¹ Face Validity

بررسی و مرور مبانی نظری و تحقیقات همانند و همچنین با نظر پنج نفر از اعضای هیئت علمی دانشگاه تأیید شد. با توجه به اینکه پرسشنامه از بخش‌های مختلف تشکیل شده است، برای هر بخش، جداگانه محاسبه‌های پایایی درونی انجام شد. برای سنجش پایایی درونی^۱ پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ^۲ استفاده شد که ضریب پایایی بالای ۰/۷، نشان از اعتبار پرسشنامه دارد (Sobhanifard, 2018).

در مرحله بعد به فن و روش دلفی از راه مصاحبه از جامعه آماری پژوهش (کارشناسان خبره اداره جهاد کشاورزی شهرستان تاکستان) در کل ۴۰ نفر که با همه ابعاد و معیارها آشنا بودند با ابزار پرسشنامه در هر مرحله از ۱۰ نفر و در ۴ مرحله نظرخواهی به عمل آمد تا هر یک از زیرمعیارها را برابر نمره‌های اختصاص داده شده از ۱ تا ۵ ارزیابی کنند. پس از محاسبه میانگین نظرها در هر مرحله، زیرمعیارهای با امتیاز کمتر از ۴ حذف شدند (Aminaei, 2023).

پس از شناسایی نهایی زیرمعیارهای عامل‌های درونی بیرونی مرتبط و دسته‌بندی آنها در قالب معیارهای قوت و ضعف، فرصت و تهدید، میزان اولویت و وزن هر یک از آنها با فن و روش تحلیل سلسله مراتبی تعیین شد. این فن و روش، توسط توماس ال. ساعتی^۳ در سال ۱۹۸۰ ابداع شد که منعکس کننده رفتار طبیعی و تفکر انسانی است و مسئله‌های پیچیده را بر مبنای اثرگذاری‌های متقابل آنها بررسی می‌باشد و به شکلی ساده تبدیل کرده به حل آن می‌پردازد. در این فرایند یک چند مقایسه‌های زوجی، از راه تخصیص امتیازهای عددی ۱ تا ۹ که نشان دهنده ارجحیت یا اهمیت بین دو عنصر تصمیم است، صورت می‌گیرد (Ghodsipour, 2019).

بر مبنای روش یاد شده از ۱۰ نفر کارشناس خبره اداره جهاد کشاورزی تاکستان خواسته شد تا مقایسه‌های زوجی یا دوتایی معیارها و زیرمعیارهای آنها را انجام دهند. برای ترکیب نظرهای گوناگون کارشناسان در هر مقایسه، پاسخها با استفاده از میانگین هندسی به یک پاسخ تبدیل می‌شوند. سپس اطلاعات به دست آمده از میانگین هندسی هر یک از مقایسه‌ها در ماتریس مقایسه زوجی وارد می‌شود. برای محاسبه وزن اولیه^۴ هر یک از معیارها و زیرمعیارها در هر یک از ماتریس‌های مقایسه زوجی روش‌های مهم شامل: (روش حداقل مربعات معمولی^۵؛ روش

¹ Internal Reliability

² Cronbach Alpha Coefficient

³ Saaty

⁴ Initial Weight

⁵ Least Squares Method

حداقل مربعات لگاریتمی^۱؛ روش بردار ویژه^۲؛ روش‌های تقریبی^۳ مجموع سطری، مجموع ستونی، میانگین حسابی و میانگین هندسی) وجود دارد (Ehsani, 2022).

در این تحقیق مقدار وزن اولیه متغیرها به روش بردار ویژه با کمک نرم‌افزار *Expert Choice* محاسبه شد. در روش مقایسه‌های زوجی فرایند سلسله مراتبی (*AHP*) باید آزمون ناسازگاری بر اساس نرخ ناسازگاری (*IR*)^۴ انجام می‌گیرد. این نرخ بیان می‌کند که پاسخ‌های مربوط به مقایسه‌های زوجی، تا چه اندازه‌ای اعتبار منطقی داشته است. نرخ سازگاری ۰/۱ یا کمتر گویای وجود سازگاری در نظام مقایسه‌های زوجی است و در غیر این صورت باید در انجام مقایسه‌های زوجی تجدیدنظر شود (Ghodsipour, 2019).

بر این مبناء، ماتریس مقایسه‌های زوجی معیارهای اصلی (قوت، ضعف، فرصت و تهدید) به همراه ماتریس مقایسه‌های زوجی زیرمعیارهای آنها برای تعیین اولویت و محاسبه وزن اولیه هر یک تشکیل شد. در مرحله بعد وزن نهایی^۵ هر یک از زیرمعیارها با ضرب وزن اولیه هر یک از زیرمعیارها در وزن معیار اصلی مربوط به آن محاسبه شد (Ehsani, 2022).

سپس زیرمعیارهای عامل‌های درونی (نقطه‌های قوت و ضعف) و عامل‌های بیرونی (فرصت‌ها و تهدیدها) توسط کارشناسان خبره اداره جهاد کشاورزی تاکستان نسبت به اینکه زیرمعیار مورد بررسی، کلیدی است یا عادی اظهار نظر شد. زیرمعیارهای قوت و فرصت کلیدی و عالی عدد چهار، زیرمعیارهای قوت و فرصت عادی عدد سه، زیرمعیارهای ضعف و تهدید کلیدی و اساسی عدد یک و نیز زیرمعیارهای ضعف و تهدید کم و عادی عدد دو را به عنوان رتبه کسب می‌کنند (SamaniGhotbabadi et al, 2017. Mohammadi et al, 2018. Daliri 2022. Rafiee, 2024).

از رتبه‌های نظرسنجی شده هر یک از زیرمعیارها میانگین گرفته شد. پس از آن میزان وزن نهایی هر یک از زیرمعیارها، پس از عادی کردن در میانگین رتبه آن ضرب شده و امتیاز وزن‌دار آن زیرمعیار محاسبه شد. جمع امتیازهای وزن‌دار نقطه‌های قوت و ضعف شناسایی شده به عنوان نمره نهایی ماتریس ارزیابی عامل‌های درونی به شمار می‌آید. اگر این عدد بالاتر از ۲/۵ باشد نشان از چیرگی قوت‌ها بر ضعف‌ها و در غیر این صورت نشانگر چیرگی ضعف‌ها بر قوت‌ها است. همچنین جمع امتیازهای وزن‌دار زیرمعیارهای فرصت و تهدید شناسایی شده به عنوان

¹ Logarithmic Least Squares Method

² Eigenvector Method

³ Aproximation Methodes

⁴ Inconsistency Ratio

⁵ Final Weight

نمره نهایی ماتریس ارزیابی عامل‌های بیرونی به شمار می‌آید. اگر این عدد بالاتر از ۲/۵ باشد نشان از چیرگی فرصت‌ها بر تهدیدات و در غیر این صورت نشانگر چیرگی تهدیدات بر فرصت‌ها است (Aminaei, 2023). پس از تلفیق عنصرهای چهارگانه (قوت و ضعف و فرصت و تهدید)، چهار نوع راهبرد برابر با جدول (۲) مطرح می‌شود:

جدول (۲) راهبردهای چهارگانه ماتریس (SWOT)

Table (2) Four Strategies of the SWOT Matrix

ضعف Weakness	قوت Strength	معیار Criterion
راهبرد محافظه کارانه (WO) (کمینه - بیشینه) تبدیل نقطه‌های ضعف به قوت با استفاده از فرصت‌ها	راهبرد تهاجمی (SO) (بیشینه - بیشینه) بیشینه بهره‌برداری از فرصت‌ها با استفاده از نقطه‌های قوت	فرصت Opportunity
راهبرد تدافعی (WT) (کمینه - کمینه) کاهش نقطه‌های ضعف برای کاهش یا حذف اثرگذاری تهدیدها	راهبرد رقابتی (ST) (بیشینه - کمینه) کاهش یا حذف اثر تهدیدها با استفاده از نقطه‌های قوت	تهدید Threat

منبع: (Aminaei, 2023)

نتایج و بحث

دامنه پایایی پرسشنامه با استفاده از نرم‌افزار *SPSS20* برای مقیاس‌های مختلف (قوت، ضعف، فرصت و تهدید) برابر با جدول (۳) با نتایج قابل قبول از ۰/۷۰ تا ۰/۸۷ به دست آمد.

جدول (۳) محاسبه ضریب‌های آلفای کرونباخ پرسشنامه

Table (3) Calculation of Cronbach's Alpha Coefficients for the Questionnaire

ضریب آلفای کرونباخ Cronbach's Alpha Coefficient	شمار گویه‌ها Number of Items	معیار Criterion
0/77	5	قوت Strength
0/70	8	ضعف Weakness
0/84	8	فرصت Opportunity
0/87	5	تهدید Threat

Source: Research Findings

منبع: یافته‌های تحقیق

زمانی تکمیل پرسشنامه‌ها با فن و روش دلفی در ۴ نوبت انجام گرفت که معیارهای اصلی قوت، ضعف، فرصت و تهدید به همراه زیرمعیارهای هر یک از آنها برابر با جدول (۴) مشخص شدند.

جدول (۴) معیارهای اصلی به همراه زیرمعیارها

Table (4) Main Criteria along with Sub-Criteria

معیار قوت Strength Criteria
S ₁ : وجود باغ‌های انگور با گوناگونی رقم‌ها در منطقه تاجیکستان
S ₂ : امکان دسترسی به باغ‌های انگور در منطقه تاجیکستان
S ₃ : مستعد بودن منطقه تاجیکستان برای سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی گردشگری کشاورزی
S ₄ : بالا بودن روحیه گرم و مهمان‌نوازی مردم منطقه تاجیکستان
S ₅ : نزدیکی شهرستان تاجیکستان به پایتخت با وجود جاده‌ها و ارتباط ریلی مناسب
معیار ضعف Weakness Criteria
W ₁ : نبود تبلیغات مناسب برای معرفی توان‌های بالقوه گردشگری کشاورزی منطقه تاجیکستان
W ₂ : نبود آگاهی کافی گردشگران از جاذبه‌های گردشگری کشاورزی منطقه تاجیکستان
W ₃ : نبود مدیریت لازم گردشگری کشاورزی در منطقه تاجیکستان
W ₄ : نبود اطلاعات کافی شمار گردشگران منطقه تاجیکستان
W ₅ : کمبود فضاهای اقامتی، تجهیزات و تأسیسات اولیه گردشگری کشاورزی جهت اقامت گردشگران
W ₆ : کمبود نیروی متخصص در زمینه گردشگری کشاورزی تاجیکستان
W ₇ : کمبود اعتبارات لازم و سیاست‌های حمایتی در برگزاری مراسم جشن انگور در منطقه تاجیکستان
W ₈ : نبود پایانه مسافربری در شهرستان تاجیکستان
معیار فرصت Opportunity Criteria
O ₁ : پیامدهای خوب اقتصادی گردشگری کشاورزی در توسعه منطقه‌ای تاجیکستان
O ₂ : مستعد بودن شهرستان تاجیکستان برای اجرای طرح منطقه ویژه اقتصادی
O ₃ : استفاده متقابل از گردشگری فرهنگی و کشاورزی در اشاعه، احیاء و حفظ زبان و فرهنگ تاتی
O ₄ : فرصت ایجاد شرایط جذب گردشگران در شهرستان تاجیکستان
O ₅ : امکان برگزاری تورهای گردشگری کشاورزی در منطقه تاجیکستان به مناسبت جشن برداشت انگور
O ₆ : امکان استفاده از منابع و سرمایه‌های محلی برای گردشگری کشاورزی در منطقه تاجیکستان
O ₇ : امکان ایجاد اشتغال در زمینه توسعه گردشگری کشاورزی در منطقه تاجیکستان
O ₈ : وجود شرایط تأسیس مجموعه‌های فروشگاه‌های محصول و فرآورده‌های انگور در شهرستان تاجیکستان
معیار تهدید Threat Criteria
T ₁ : نبود توجه کافی سازمان میراث فرهنگی و گردشگری به توان‌های بالقوه موجود در منطقه تاجیکستان
T ₂ : تغییر کاربری اراضی کشاورزی منطقه تاجیکستان
T ₃ : خشک شدن رودخانه‌های فصلی منطقه تاجیکستان در اثر احداث سد در منطقه بالادست
T ₄ : کاهش منابع آبهای زیرزمینی در منطقه تاجیکستان
T ₅ : مصرف بیش از حد سم‌های دفع آفات و علف‌های هرز

Source: Research Findings

منبع: یافته‌های تحقیق

پس از تشکیل ماتریس مقایسه زوجی و تعیین وزن معیارهای اصلی (قوت، ضعف، فرصت و تهدید) و نرخ مطلوب محاسبه شده IR در جدول (۵) نتایج نشان می‌دهد معیار تهدید با وزن ۰/۴۲ بیشترین اهمیت و رتبه را در بین ۴ معیار اصلی دارد و پس از آن معیار فرصت با وزن ۰/۳۹، معیار ضعف با وزن ۰/۱۱ و معیار قوت با وزن ۰/۰۸ به ترتیب در اهمیت و رتبه‌های بعدی از دیدگاه‌های کارشناسان قرار دارند.

جدول (۵) ماتریس مقایسه زوجی و تعیین وزن معیارهای اصلی (قوت، ضعف، فرصت و تهدید)
 Table (5) Pairwise Comparison Matrix & Determining the Weight of the Main Criteria
 (Strength, Weakness, Opportunity and Threat)

اولویت Priority	وزن Weight	تهدید Threat	فرصت Opportunity	ضعف Weakness	قوت Strength	معیار Criteria
4	0/079	0/153	0/347	0/482	1	قوت Strength
3	0/109	0/299	0/159	1	2/073	ضعف Weakness
2	0/394	0/849	1	6/276	2/886	فرصت Opportunity
1	0/418	1	1/177	3/340	6/536	تهدید Threat

IR=0/08

Source: Research Findings

منبع: یافته‌های تحقیق

نتایج محاسبه وزن اولیه و اولویت بندی هر یک از زیرمعیارهای مربوط به معیارهای اصلی (قوت، ضعف، فرصت و تهدید) با نرخ‌های مطلوب به دست آمده IR در ماتریس‌های مقایسه زوجی جدول (۶) نشان می‌دهد که وجود باغ‌های انگور با گوناگونی رقم‌ها در منطقه تاکستان (S_1) با وزن اولیه ۰/۳۷ در بین زیرمعیارهای قوت، کمبود اعتبارات لازم و سیاست‌های حمایتی در برگزاری مراسم جشن انگور در منطقه (W_7) با وزن اولیه ۰/۳۴ در بین زیرمعیارهای ضعف، فرصت ایجاد شرایط جذب گردشگران در منطقه (O_4) با وزن اولیه ۰/۱۶ در بین زیرمعیارهای فرصت و همچنین کاهش منابع‌های آبهای زیرزمینی در منطقه (T_4) با وزن اولیه ۰/۳۷ و پس از آن خشک شدن رودخانه‌های فصلی در اثر احداث سد در منطقه بالادست تاکستان (T_3) با وزن اولیه ۰/۳۳ در بین زیرمعیارهای تهدید، از بالاترین اولویت برخوردار شدند.

راهبرد توسعه گردشگری...۱۲۹

جدول (۶) ماتریس مقایسه زوجی و تعیین وزن اولیه زیرمعیارهای مربوط به معیارهای اصلی

Table (6) Pairwise Comparison Matrix & Determining Initial Weight of the Sub-Criteria related to the Main Criteria

اولویت Priority	وزن اولیه Initial Weight	-	-	-	S ₅	S ₄	S ₃	S ₂	S ₁	قوت Strength
1	0/366	-	-	-	1/214	4/089	2/392	3/498	1	S ₁
5	0/096	-	-	-	0/606	1/072	0/238	1	0/286	S ₂
3	0/206	-	-	-	0/744	1/307	1	4/196	0/418	S ₃
4	0/107	-	-	-	0/521	1	0/765	0/933	0/245	S ₄
2	0/224	-	-	-	1	1/918	1/344	1/650	0/824	S ₅
IR= 0/05										
اولویت Priority	وزن اولیه Initial Weight	W ₈	W ₇	W ₆	W ₅	W ₄	W ₃	W ₂	W ₁	ضعف Weakness
2	0/153	3/385	0/169	1/954	1/874	3/882	1/243	3/110	1	W ₁
6	0/055	0/652	0/150	0/671	0/355	2/847	0/523	1	0/322	W ₂
3	0/143	2/891	0/669	1/741	1/347	3/874	1	1/911	0/805	W ₃
8	0/036	1/178	0/161	0/202	0/196	1	0/258	0/351	0/258	W ₄
4	0/128	3/028	0/590	1/872	1	5/098	0/742	2/817	0/534	W ₅
5	0/090	2/009	0/277	1	0/534	4/943	0/575	1/490	0/512	W ₆
1	0/338	5/435	1	3/617	1/694	6/196	1/496	6/645	5/911	W ₇
7	0/048	1	0/184	0/498	0/330	0/849	0/346	1/534	0/295	W ₈
IR= 0/05										
اولویت Priority	وزن اولیه Initial Weight	O ₈	O ₇	O ₆	O ₅	O ₄	O ₃	O ₂	O ₁	فرصت Opportunity
6	0/120	1/088	0/466	0/497	1/072	0/922	2/707	1/129	1	O ₁
7	0/115	1/175	1/141	0/668	0/736	0/766	1/499	1	0/885	O ₂
8	0/068	0/607	0/521	0/426	0/691	0/424	1	0/667	0/369	O ₃
1	0/156	1/000	1/486	1/023	1/582	1	2/357	1/306	1/084	O ₄
4	0/124	1/083	0/922	1/088	1	0/632	1/448	1/358	0/933	O ₅
3	0/147	0/833	0/788	1	0/919	0/977	2/348	1/496	2/011	O ₆
2	0/148	1/254	1	1/269	1/084	0/673	1/918	0/876	2/145	O ₇
5	0/123	1	0/798	1/201	0/923	1/000	1/647	0/851	0/919	O ₈
IR=0/02										
اولویت Priority	وزن اولیه Initial Weight	-	-	-	T ₅	T ₄	T ₃	T ₂	T ₁	تهدید Threat
5	0/039	-	-	-	0/211	0/146	0/178	0/187	1	T ₁
3	0/150	-	-	-	1/395	0/306	0/425	1	5/346	T ₂
2	0/325	-	-	-	3/051	1/129	1	2/355	5/621	T ₃
1	0/368	-	-	-	4/086	1	0/885	3/265	6/862	T ₄
4	0/118	-	-	-	1	0/245	0/328	0/717	4/729	T ₅
IR=0/04										

Source: Research Findings

منبع: یافته‌های تحقیق

در مرحله بعد وزن نهایی هر یک از زیرمعیارها برابر با جدول (۷) محاسبه گردید.

جدول (۷) وزن نهایی زیرمعیارهای مربوط به معیارهای اصلی

Table (7) Final Weight of the Sub-Criteria related to the Main Criteria

وزن نهایی Final Weight	وزن اولیه Initial Weigh	زیرمعیار Sub-Criteria	وزن اولیه Initial Weigh	معیار اصلی Main Criteria
0/029	0/366	S ₁		قوت Strength
0/007	0/096	S ₂		
0/016	0/206	S ₃	0/079	
0/008	0/107	S ₄		
0/018	0/224	S ₅		
0/017	0/153	W ₁		ضعف Weakness
0/006	0/055	W ₂		
0/016	0/143	W ₃		
0/004	0/034	W ₄	0/109	
0/015	0/138	W ₅		
0/009	0/090	W ₆		
0/037	0/338	W ₇		
0/005	0/048	W ₈		
0/047	0/120	O ₁		فرصت Opportunity
0/045	0/115	O ₂		
0/027	0/068	O ₃		
0/061	0/156	O ₄	0/394	
0/049	0/124	O ₅		
0/058	0/147	O ₆		
0/058	0/148	O ₇		
0/048	0/123	O ₈		
0/016	0/039	T ₁		تهدید Threat
0/063	0/150	T ₂		
0/136	0/325	T ₃	0/418	
0/154	0/368	T ₄		
0/049	0/118	T ₅		

Source: Research Findings

منبع: یافته‌های تحقیق

با تشکیل جدول‌های ماتریس ارزیابی عامل‌های درونی و بیرونی، مشخص شد که مجموع امتیاز وزنی محاسبه شده در ارزیابی عامل‌های درونی (قوت و ضعف) طبق جدول (۸) معرف عدد ۲/۳۱ می‌باشد. با توجه به اینکه این امتیاز کمتر از ۲/۵ است، بیانگر چیرگی نقطه‌های ضعف بر نقطه‌های قوت پیرامون توسعه گردشگری کشاورزی در این شهرستان است؛ که تأییدی بر نتایج محاسبه شده در جدول (۵) نیز می‌باشد.

راهبرد توسعه گردشگری...۱۳۱

جدول (۸) ماتریس ارزیابی عامل‌های درونی (قوت و ضعف)

Table (8) Internal Factor Evaluation Matrix (Strength & Weakness)

امتیاز وزنی Weighted Score	میانگین رتبه Average Rank	وزن نرمال Normal Weight	زیرمعیار Sub-Criteria	معیار اصلی Main Criteria
0/636	4/0	0/154	S ₁	قوت Strength
0/153	3/8	0/040	S ₂	
0/321	3/7	0/087	S ₃	
0/167	3/7	0/045	S ₄	
0/367	3/9	0/094	S ₅	
0/107	1/2	0/089	W ₁	ضعف Weakness
0/041	1/3	0/032	W ₂	
0/091	1/1	0/083	W ₃	
0/026	1/3	0/020	W ₄	
0/096	1/2	0/080	W ₅	
0/068	1/3	0/052	W ₆	
0/216	1/1	0/196	W ₇	
0/042	1/5	0/028	W ₈	
SUM=2/310				

Source: Research Findings

منبع: یافته‌های تحقیق

همچنین برابر جدول (۹) مشخص شد که مجموع امتیازهای وزنی محاسبه شده در ارزیابی عامل‌های بیرونی (فرصت و تهدید) معرف عدد ۲/۳۸ می‌باشد. با توجه به اینکه کمتر از ۲/۵ است، بیانگر چیرگی تهدیدهای حاکم بر فرصت‌های موجود پیرامون توسعه گردشگری کشاورزی در این شهرستان است؛ که تأییدی بر نتایج محاسبه شده در جدول (۵) نیز می‌باشد.

جدول (۹) ماتریس ارزیابی عامل‌های بیرونی (فرصت و تهدید)

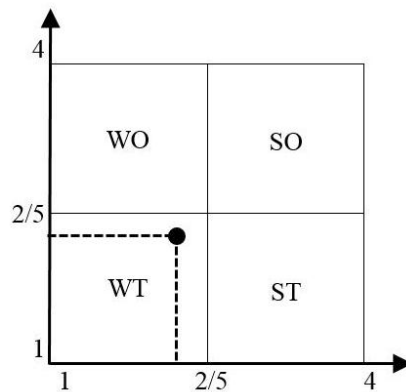
Table (9) External Factor Evaluation Matrix (Opportunity & Threat)

امتیاز وزنی Weighted Score	میانگین رتبه Average Rank	وزن نرمال Normal Weight	زیرمعیار Sub-Criteria	معیار اصلی Main Criteria
0/221	3/8	0/058	O ₁	فرصت Opportunity
0/206	3/7	0/056	O ₂	
0/125	3/8	0/033	O ₃	
0/303	4/0	0/076	O ₄	
0/235	3/9	0/060	O ₅	
0/264	3/7	0/071	O ₆	
0/266	3/7	0/072	O ₇	
0/209	3/5	0/060	O ₈	
0/026	1/3	0/020	T ₁	تهدید Threat
0/093	1/2	0/077	T ₂	
0/167	1/0	0/167	T ₃	
0/189	1/0	0/189	T ₄	
0/079	1/3	0/061	T ₅	
SUM=2/382				

Source: Research Findings

منبع: یافته‌های تحقیق

برای ارزیابی موقعیت راهبردی توسعه گردشگری کشاورزی محصول انگور در شهرستان تاکستان، نمره به دست آمده از جدول ماتریس ارزیابی عامل‌های درونی در محور افقی و نمره به دست آمده از جدول ماتریس ارزیابی عامل‌های بیرونی در محور عمودی مطابق نمودار (۱) قرار گرفت و تقاطع این دو محور، نشانگر وضعیت راهبردی می‌باشد.

نمودار (۱) موقعیت راهبردی توسعه گردشگری کشاورزی محصول انگور در شهرستان تاکستان

Diagram (1) Strategic Position of Grape Agritourism Development in Takestan County

Source: Research Findings مأخذ: یافته‌های تحقیق

با توجه به نمودار (۱) راهبرد تدافعی (WT) مناسب‌ترین راهبرد می‌باشد که با توجه به نزدیکی موقعیت آن به مرکز مختصات، می‌توان با رفع تهدیدهای حاکم و کاهش نقطه‌های ضعف، اقدام به توسعه گردشگری کشاورزی در منطقه به منظور افزایش درآمد باغداران انگور کرد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

بر مبنای نتایج تحقیق، معیارهای تهدید، فرصت، ضعف و قوت جهت توسعه گردشگری کشاورزی محصول انگور منطقه تاکستان به ترتیب اولویت‌های اول تا چهارم را کسب کردند. همچنین وجود باغ‌های انگور با گوناگونی رقم‌ها در منطقه تاکستان با امتیاز وزنی ۰/۶۴، از اهمیت بالاتر نسبت به دیگر زیرمعیارهای قوت برخوردار است. کاهش منابع آب‌های زیرزمینی با امتیاز وزنی ۰/۱۹ و پس از آن خشک شدن رودخانه‌های فصلی در اثر احداث سد در منطقه بالادست منطقه با امتیاز وزنی ۰/۱۷ از مهم‌ترین زیرمعیارهای تهدید به شمار می‌رود. وجود فرصت ایجاد شرایط جذب گردشگر در منطقه با امتیاز وزنی ۰/۳۰ و پس از آن زیرمعیارهای امکان ایجاد اشتغال با امتیاز وزنی ۰/۲۷، امکان استفاده از منابع و سرمایه‌های

راهبرد توسعه گردشگری...۱۳۳

محلی برای گردشگری کشاورزی با امتیاز وزنی ۰/۲۶ و همچنین امکان برگزاری تورهای گردشگری کشاورزی در منطقه به مناسبت جشن برداشت انگور با امتیاز وزنی ۰/۲۴ از مهم-ترین فرصت‌ها و قابل توجه منطقه است. همچنین در میان زیرمعیارهای ضعف، کمبود اعتبارهای لازم و سیاست‌های حمایتی در برگزاری مراسم جشن انگور در منطقه با امتیاز وزنی ۰/۲۲ و نبود تبلیغات مناسب برای معرفی توان‌های بالقوه گردشگری کشاورزی منطقه با امتیاز وزنی ۰/۱۱ از مهم‌ترین نقطه‌های ضعف به شمار می‌رود. در نهایت، راهبرد تدافعی (WT)، مناسب‌ترین راهبرد برای توسعه گردشگری کشاورزی محصول انگور در منطقه تاجیکستان شناسایی شد؛ که بنابر این راهبرد، برای رفع تهدیدها و کاهش نقطه‌های ضعف، پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

- پیگیری تکمیل شبکه‌های انتقال آب سد در منطقه بالادست برای آبرسانی به باغ‌های انگور تاجیکستان و رهاسازی به هنگام سد، به منظور احیاء رودخانه‌های فصلی و تغذیه سفره‌های زیرزمینی؛
- ارائه تسهیلات ضروری و استفاده از شیوه‌های نوین آبیاری قطره‌ای برای هم‌ی باغ‌های انگور برای فشار کمتر به منابع‌های آب زیرزمینی؛
- توجه بیشتر سازمان‌های ذیربط برای جلوگیری از تغییر کاربری اراضی کشاورزی منطقه تاجیکستان و تخریب ساخت و سازهای غیرمجاز در سطح باغ‌های منطقه؛
- نظارت بیشتر ادارات جهاد کشاورزی شهرستان و استان برای ارائه آموزش‌های لازم به باغ-داران برای کنترل میزان مصرف سم‌های دفع آفات و علف‌های هرز؛
- پیگیری و ارائه فهرست توان‌های بالقوه و فرصت‌های مناسب توسعه گردشگری کشاورزی محصول انگور توسط مسئولان منطقه به سازمان میراث فرهنگی و گردشگری برای دریافت حمایت‌ها و تبلیغات ضروری؛
- لزوم حمایت دستگاه‌های ذیربط در برگزاری مراسم جشن انگور در شهرستان تاجیکستان و دراز مدت کردن زمان برگزاری مراسم و انجام تبلیغات گسترده در سطح کشور؛
- دریافت حمایت لازم از سازمان میراث فرهنگی و گردشگری و دیگر نهادهای مربوط به منظور رفع کمبود فضاهای اقامتی، تجهیزات و تأسیسات اولیه گردشگری کشاورزی برای اقامت و رفاه گردشگران؛

سیاسگزاری

بدین وسیله از حمایت مسئولین و کارشناسان اداره جهاد کشاورزی شهرستان تاکستان در جهت اجرای این تحقیق و تکمیل پرسشنامه‌های مربوط، قدردانی می‌شود.

منبع‌ها

- Afshari, M. (2020) *Evaluation of agritourism potentials based on SWOT analysis and ANP network analysis process, study case: Semirom county. Tourism research and sustainable development Journal*. 3: 43-53. (In Farsi)
- Aminaei, B. (2023) *Comprehensive Guide to SWOT Analysis. Modirvan Publications*. 1-71. (In Farsi)
- Bahmani, A. Ghaderi Masoom, M. Hajiloo, M. Azimi, F. and Ghaderi Masoom, M. (2021) *Reconsidering the Effective Factors on Development of Agricultural Tourism and Entrepreneurship Survey in Rural Areas (Case Study: Villages of Tehran Province). Journal of Geographical Sciences*. 21: 315-334. (In Farsi)
- Bazrafshan, M. and Samani, S. (2020) *Factors Influencing the Development of Agritourism (Case study: Jahrom City). Scientific Quarterly of Tourism Management Studies*. 15: 281-306. (In Farsi)
- Bhatta, K. Ohe, Y. and Ciani, A. (2020) *Which Human Resources Are Important for Turning Agritourism Potential into Reality? SWOT Analysis in Rural Nepal . Agriculture*. doi:10.3390/agriculture10060197
- Daliri, H. (2022) *Identifying the Agritourism Development Strategy and Evaluating the Role of Effective Factors in its Implementation in Golestan Province. Journal of Tourism Planning and Development*. 11: 49-73. (In Farsi)
- Ehsani, A. H. (2022). *Applied Tourism (Principles and Models). Tehran University Press*. 3rd Edition. 1-354. (In Farsi).
- Ghodsipour, S. H. (2019) *Analytic Hierarchy Process (AHP). Tehran: Amirkabir University of Technology Publications*. 1-232. (In Farsi)
- Hesam, M. and Mahmoodi Chenari, H. (2023) *the effects of agricultural rituals on tourism development in Iran. Human Geography Researce*. 55: 64-76. (In Farsi)
- Mahmoodi, M. and Chizari, M. (2018) *Multifunctional Agriculture: the New Paradigm of Sustainable Rural Development. Tehran: Agricultural Education Publications*. First Edition. 1-137. (In Farsi)
- Mahmoodi, M. Chizari, M. Kalantari, Kh. and Roknadin Eftekhari, A. (2022) *investigating some of the Factors Affecting Original research Agritourism Development in the Citrus Gardens (Studied Case: Caspian Sea Coastal Provinces). Journal of Tourism Management Studies*. 17: 79-111. (In Farsi)
- Moatar, Gh. Shali Amini, V. and Tiz Ghalam Zanouzi, S. (2018) *Agritourism in Iran and the World. The Second National Conference on Documentation of Natural and Cultural Heritage*. 1-10. (In Farsi)

- Mohammadi, K. Sharghi, T. and Mohammadzadeh Nasir, M. (2018) *Feasibility Study of Tourism Attractions with a Focus on Agricultural Regeneration in Rural Development (Study Area: Andaj Alamut Village, Qazvin). The Fourth International Conference on New Findings in Agricultural Sciences, Natural Resources and Environment. 1-16.* (In Farsi)
- Motiei Langroudi, S. H. and Mahmoodi Chenari, H. (2019) *Agritourism Segment of Rural Tourism. University of Tehran Press. 1-175.* (In Farsi)
- Norozei, A. and Fathi, E. (2018) *Evaluation of Agritourism Development Capabilities and Determination of Its Adoption in the Target Population (Farmers and Tourists) in Lenjan. Geography and Development. 1:241-260.* (In Farsi)
- Rahmani, B. (2011) *History and Culture of Tat in Qazvin Province. Sal Publications. 1-417.* (In Farsi)
- Rahmani, R. (2020) *Analysis of grape growers' willingness to participate in forming a marketing cooperative in the Takestan city. Master of Science Thesis, Sari Agricultural Sciences and Natural Resources University.* (In Farsi).
- Razzaghi Borkhani, F. and Mohammadi, Y. (2018) *the Design of TOWS Strategic Model for Rural and Agricultural Tourism Development of Mazandaran Province. Journal of Economic Research and Agricultural Development of Iran. 3: 509-529.* (In Farsi)
- Rafiee, F. (2024) *Determining Strategies for the Development of Sustainable Rural Tourism based on the SWOT-QSPM Composite Matrix. Quarterly Scientific Journal of Technical and Vocational University. 20:195-214* (In Farsi)
- Reflis. Yuristia, R. Sumantri, B. Sriyoto. and Irnad. (2024) *Strategies for Developing Agro-Tourism Areas and Community Empowerment Based On the Advantages of Local Resources in The Taba Penanjung District, Central Bengkulu Regency. IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science. doi:10.1088/1755-1315/1364/1/012032*
- Salehi, D. (2022) *Strategies for Developing Agritourism in Abhar County. Master's Thesis. Faculty of Geography, University of Tehran.* (In Farsi)
- Samani Ghotbabadi, S. Torabi Farsani, N. Shafiei, Z. Bazrafshan, M. and Ghaffari, S.R. (2017) *the identification of agritourism capacity in the Jahrom city by using TOWS method. Journal of Entrepreneurship in Agriculture. 4: 27-42.* (In Farsi)
- Shabani, M. (2017) *Agritourism: A Review of Global Experiences. Tehran: National Center for Strategic Studies of Agriculture and Water, Iran Chamber. 1-100.* (In Farsi)
- Shirzadi Laskookalayeh, S. and Jalali, A. (2020) *Strategic Study of Saffron Agritourism Potentials (Case study: Torbat Heydarieh City). Journal of Saffron Research. 8: 85-98.* (In Farsi)
- Sobhanifard, Y. (2018) *Advanced Statistical Analysis with SPSS Software. Tehran: Imam Sadegh University Publications. First Edition. 1-385.* (In Farsi)

- Tovmasyan, G. and Avetisyan, S. (2020) *Agritourism Development Issues in Rural Places: Evidence from Armenia. Socio Economic Challenges*. 4: 29-38.
- Uzun, H. and Ersan, R. (2023) *Evaluation of agro-tourism potential of agricultural products of Sandikli district. Journal of Hospitality & Tourism*. 5: 26-40
- Walker, M. and Mahmoodi Chenari, H. (2019) *Agritourism: Ideas and Initiatives. 14th Congress of the Iranian Geographical Association*. 1772-1788. (In Farsi)
- Yavari Far, P. and Hassani, F. (2015) *Investigating the Impact of Agritourism on the Economy (Case Study: Pahne Kalay Village, Sari) International Conference on Sustainable Development with a focus on Agriculture, Environment and Tourism*. 1-16. (In Farsi)
- Yodfiatfinda. and Safitri, D. (2024) *Development Strategy of Agro-tourism for Sustainability of Agricultural Business Entity: Case Study of Sawangan Farm in Depok, West Java. IOP Conf. Earth and Environmental Science*. doi:10.1088/1755-1315/1364/1/012006
- Zarei, A. Rafiei Darani, H. and Hatami, A. (2018) *Agritourism: Concepts, Experiences. Mashhad: Jahad Daneshgahi Publications*. 1-224. (In Farsi)

**Agritourism Development Strategy
(Case Study: Grape Crop in Takestan County)**

*Rezvan Rahmani, Mohammad Hassan Vakilpour, Sadeq Khalilian,
Seyyed Habibollah Mousavi, Arshak Masali¹*

Received: 10 Feb.2025

Accepted: 27 May.2025

Extended Abstract

Introduction

Agritourism has emerged as an innovative approach for diversifying rural economies and enhancing farmers' incomes beyond conventional agricultural activities. In many rural regions, declining profitability of traditional farming and increasing socioeconomic challenges have encouraged the search for complementary sources of income. Agritourism provides opportunities for integrating agricultural production, cultural heritage, and tourism services, thereby contributing to rural development, employment generation, and preservation of local traditions. Takestan County in Qazvin Province is one of Iran's major grape-producing regions, with approximately 25,000 hectares of vineyards and significant annual grape production. The diversity of grape cultivars, vineyard landscapes, and grape-related cultural practices provide substantial potential for agritourism development. However, despite these advantages, the region has not fully utilized its agritourism capacities. Therefore, this study aimed to identify the strengths, weaknesses, opportunities, and threats affecting grape-based agritourism development in Takestan County and to propose an appropriate development strategy.

Materials and Methods

This research was conducted using a descriptive-analytical approach based on the integrated SWOT-AHP model. Data were collected through a combination of library studies, review of previous research, and field surveys. The study population consisted of experts from the Agricultural Jihad Organization of Takestan County. Using the Delphi technique, key internal and external factors influencing agritourism development were identified and refined through four rounds of expert consultation.

¹ Respectively: PhD student in Agricultural Economics, Natural Resources and Environmental Economics, Assistant Professor, Professor and Associate Professor of the Department of Agricultural Economics, and Assistant Professor of the Tourism Research Group, Research Institute of the Ministry of Cultural Heritage and Tourism, respectively.
Email: vakilpoormh@modares.ac.ir

Subsequently, the Analytic Hierarchy Process (AHP) was employed to determine the relative importance and priority of the identified criteria and sub-criteria. Pairwise comparison matrices were analyzed using Expert Choice 11 software, and internal (IFE) and external (EFE) factor evaluation matrices were developed to determine the strategic position of agritourism development in the study area.

Results and Discussion

The findings revealed that among the four main criteria, threats (0.418) received the highest priority, followed by opportunities (0.394), weaknesses (0.109), and strengths (0.079). Within the strength factors, the existence of extensive vineyards with diverse grape cultivars was identified as the most important strength. Among weaknesses, the lack of financial resources and supportive policies for organizing grape festivals received the highest priority. Regarding opportunities, the possibility of creating favorable conditions for attracting tourists and organizing grape-harvest tours represented the most significant opportunities. Conversely, the reduction of groundwater resources and the drying of seasonal rivers due to upstream dam construction were recognized as the most critical threats.

The Internal Factor Evaluation (IFE) score was 2.31, indicating that weaknesses outweigh strengths in the current situation. Similarly, the External Factor Evaluation (EFE) score was 2.38, showing that threats dominate available opportunities. The strategic positioning of the study area within the SWOT matrix placed Takestan County in the defensive (WT) quadrant. This suggests that agritourism development should primarily focus on reducing weaknesses and mitigating environmental and institutional threats before pursuing expansion-oriented strategies.

Conclusion and Suggestions

The study concludes that grape-based agritourism in Takestan County possesses considerable potential but faces substantial environmental, managerial, and infrastructural challenges. The dominance of threats and weaknesses over strengths and opportunities indicates the necessity of adopting a defensive development strategy. To facilitate sustainable agritourism development, the following recommendations are proposed:

Improving water resource management through completion of irrigation networks and promotion of modern water-saving irrigation systems.

Preventing agricultural land-use change and strengthening protection of vineyard areas.

Enhancing governmental support for grape festivals and extending their duration to attract more visitors.

Increasing promotional activities and national-level marketing of Takestan's grape-related attractions.

Developing accommodation facilities, tourism infrastructure, and visitor services.

Strengthening cooperation between agricultural, tourism, and cultural organizations for integrated planning.

Encouraging local investment and community participation in agritourism projects.

Providing educational programs for vineyard owners regarding tourism management and sustainable agricultural practices.

Implementation of these measures can contribute to sustainable rural development, increased farmer incomes, preservation of local cultural heritage, and the successful establishment of Takestan as a prominent agritourism destination in Iran

JEL Classification: O, O1, Q, Q2

Keywords: Agritourism, Takestan, Grape, SWOT Analysis